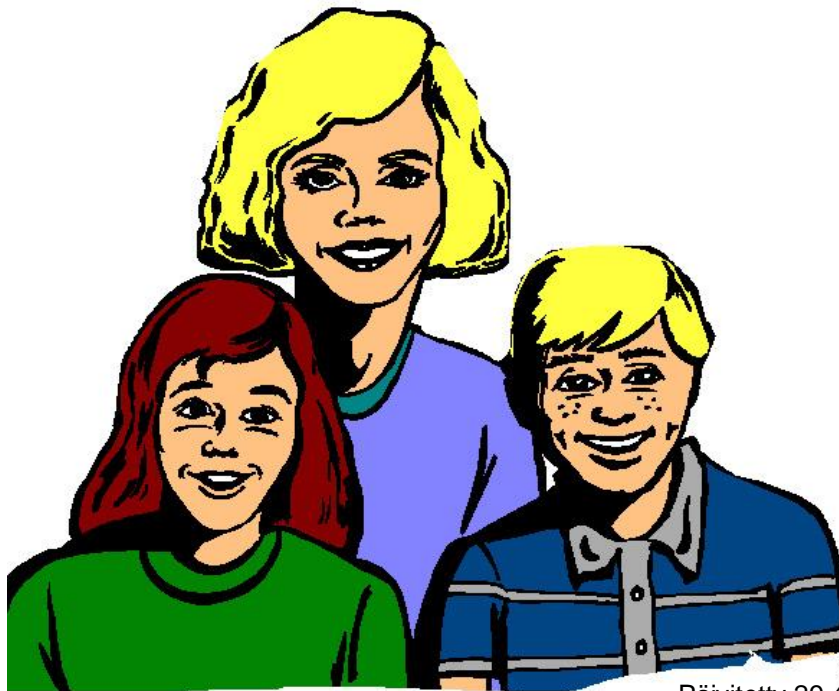

Haminan kaupungin

ERITYISOPETUKSEN, OPINTO-OHJAUKSEN JA OPPILASHUOLLON KEHITTÄMISSUUNNITELMA 2011 - 2017

Päivitetty 29.4.2010

Erityisopetuksen, opinto-ohjauksen ja oppilashuollon kehittämissuunnitelman päivityksestä vastaavaan ryhmään kuuluivat:

Maarit Holm, erityisopettaja

Sini Hostikka, erityislastentarhanopettaja

Riitta Hytönen, koulukuraattori

Seija Kankare, erityisluokanopettaja

Meri Lindholm, koulupsykologi

Jukka Raimas, oppilaanohjauksen lehtori

Anne Rosendal, opetuspäällikkö

Tuula Soisalo, vs. lehtori

Reijo Väyrynen, erityisluokanopettaja

Työryhmä kokoontui 2 kertaa kevään 2010 aikana.

Työryhmää kiittäen,

Anne Rosendal, työryhmän puheenjohtaja

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTÖKOHTIA	Sivu
1. LAINSÄÄDÄNNÖLLISTÄ TAUSTAA	4
1.1. Perusopetuksen lähtökohdat	
1.2. Oppivelvollisuus	
1.3. Erityisopetuksen perusteet	
1.4. Erityisopetukseen siirtyminen perusopetuksessa	
1.5. HOPS ja HOJKS	
1.6. Toisen asteen koulutuksen erityisopetuksen lähtökohdat	
1.7. Integraatio	
2. ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT ESIOPETUKSESSA OLEVAT LAPSET	6
3. PERUSOPETUKSEN ERITYISOPETUKSEN JÄRJESTÄMISMUODOT HAMINASSA	7
3.1. Osa-aikainen erityisopetus	
3.2. Integraatio	
3.3. Pienryhmä yleisopetuksen kouluissa	
3.4. Yksityis-/kotiopetus	
4. TOISEN ASTEEN ERITYISOPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN	10
Erityisopetus lukiossa	
5. OPINTO-OHJAUS	11
6. MAAHANMUUTTAJAOPETUKSEN YHTYMÄKOHDAT ERITYISOPETUKSEEN	12
7. OPPILASHUOLTO	13
7.1. Haminan kaupungin perusopetuksen oppilashuolto	
7.2. Oppilashuoltoryhmä	
8. RESURSSIT JA NIIDEN KOHDENTAMINEN 2011 – 2017	14

LÄHTÖKOHTIA

1. LAINSÄÄDÄNNÖLLISTÄ TAUSTAA

1.1. Perusopetuksen lähtökohdat

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta (POL 4 §).

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. (POL 2 §)

Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Koko maan alueella on myös tavoitteena turvata yhdenvertaisuus koulutuksessa. (POL 2 §)

Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa ja opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden sekä edellytysten mukaisesti siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. (POL 3 §)

Perusopetuslaki on muuttumassa erityistä tukea koskevien säännösten sekä salassapitovelvollisuuden ja salassa pidettävien tietojen luovuttamisen osalta. Lainmuutoksen voimaantulon ajankohta on tätä päivitystä tehtäessä vielä avoin. Lakiehdotus on eduskunnan sivistysvaliokunnan käsittelyssä.

1.2. Oppivelvollisuus

Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta. (POL 25 §)

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta. (POL 25 §)

1.3. Erityisopetuksen perusteet

Nykyisen perusopetuslain mukaan oppilaalla, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia, on oikeus saada erityisopetusta muun opetuksen ohessa. Mikäli oppilaalle ei vammaisuuden, sairauden, kehitysviivästymän tai tunnehäiriön tai niihin verrattavan syyn vuoksi voida antaa opetusta muuten, tulee oppilas ottaa tai siirtää erityisopetukseen. (POL 17 §)

Erityisopetus järjestetään mahdollisuuksien mukaan muun opetuksen yhteydessä taikka muutoin pienryhmässä tai muussa soveltuvassa paikassa. Oppilaalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

Lapsella on oikeus aloittaa perusopetus vuotta säädettyä aikaisemmin, jos lapsella psykologisten ja tarvittaessa lääketieteellisten selvitysten perusteella on edellytykset suoriutua opiskelusta. (POL 27 §)

Edistyneille oppilaille ei ole erillisiä pienryhmiä, vaan opettajat pyrkivät eriyttämään lahjakaiden oppijoiden opetusta antamalla lisä- ja erikoistehtäviä, siirtämällä oppilaan luokan yli ja luomalla eri oppiaineissa etenemismahdollisuuden omaan tahtiin. Kerhotoiminta on toiminut edistyneiden etenemistä vahvistavana keinona.

1.4. Erityisopetukseen siirtyminen perusopetuksessa

Mikäli oppilaan opiskelu muun opetuksen yhteydessä ei ole mahdollista tai se ei ole oppilaan kehityksen kannalta tarkoituksenmukaista, opetus järjestetään osittain tai kokonaan erityisopetuksen ryhmässä.

Ennen päätöstä, jolla oppilas otetaan tai siirretään erityisopetukseen, neuvotellaan oppilaan huoltajan kanssa, sekä hankitaan oppilaasta ja hänen oppimisedellytyksistään psykologinen tai lääketieteellinen tutkimus taikka sosiaalinen selvitys. Kun perusopetuslain muutosesitys toteutuu, erityisen tuen päätös edellyttää pedagogisen selvityksen, johon voi tarvittaessa liittää asiantuntijalausannon. Erityisopetussiirtopäätöksen ja päätöksen opetuksen järjestämispaikasta tekee opetuspäällikkö.

Erityisopetukseen otetun tai siirretyn oppilaan opetus järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä, siten kuin erityisopetukseen ottamista ja siirtämistä koskevassa päätöksessä on määrätty.

Erityisopetuspäätös puretaan, jos oppilaalla ei ole enää tarvetta erityisopetukseen.

1.5. HOPS ja HOJKS

Henkilökohtainen oppimissuunnitelma (HOPS) voidaan laatia kaikille oppilaille. Sen laatimisesta päätetään opetussuunnitelmassa. Erityistä tukea tarvitseville ja osa-aikaista erityisopetusta saaville oppilaille sekä maahanmuuttajaoppilaille laaditaan oppimissuunnitelma tarvittaessa.

Oppimissuunnitelma sisältää oppilaan opinto-ohjelman, ja siinä kuvataan, miten opetussuunnitelman tavoitteet on tarkoitus saavuttaa. Siinä määritellään mahdolliset valinnaiset opinnot ja opiskelun erityiset painoalueet. Myös tukitoimet, kuten osa-aikainen erityisopetus ja tukitoimet kirjataan.

Oppimissuunnitelman laadintaan osallistuvat opettaja, oppilas ja huoltajat sekä tarvittaessa muut yhteistyötahot.

Jos oppilaalle ei vammaisuuden, sairauden, kehitysviivästyksen, tunne-elämänhäiriön tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi voida antaa opetusta muuten, tulee oppilas ottaa tai siirtää erityisopetukseen. Tällöin oppilaalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), jota päivitetään vuosittain.

Opetushallitus on määritellyt perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ne sisällöt, joita HOJKS:aan tulee kirjata. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004/16.1.2004, Opetushallitus)

HOJKS:n laadintaan osallistuvat oppilaiden huoltajien lisäksi oppilaan opettajat ja oppilashuollon asiantuntijat. HOJKS:n toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti vähintään kerran vuodessa. Nivelkohdissa oppilaan siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen, koulusta toiseen ja perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen järjestetään neuvottelut yhteistyössä eri koulujen kanssa.

Erityisopetukseen siirretyille tai otetuille oppilaille laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) korvaa oppimissuunnitelman.

1.6. Toisen asteen koulutuksen erityisopetuksen lähtökohdat

Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai opiskelijahuollon palveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle laaditaan HOJKS (LAK 20 §). Lukiolaissa ei ole käsitelty erityisopetuksen järjestämiseen liittyviä kysymyksiä. Sen sijaan lukion opetussuunnitelman perusteissa on huomioitu oppilashuollon merkitys.

1.7. Integraatio

Erityisopetus päätöksellä voidaan oppilaan yksi tai useampi oppiaine yksilöllistää. Nämä oppilaat opiskelevat yleisopetuksen ryhmissä integroituna. Myös pienryhmissä opiskelevat voivat opiskella yleisopetuksen ryhmissä.

Integraatioita suositellaan aina ennen päätöstä siirtää oppilas erityisopetuksen pienryhmästä yleisopetukseen.

Haminan kaupungin perusopetuksessa toteutetaan aktiivista integraatiota. Integraation lisääntyminen tuo uusia haasteita opetustyöhön sekä opetuksen eriyttämiseen. Integraatio mahdollistaa myös erilaisten opetusmenetelmien ja opetusjärjestelyjen monipuolista käyttämistä. Integraation onnistuminen edellyttää panostamista opettajien koulutukseen, erityisopetuksen konsultaatioon ja työn ohjaamiseen. Opettajien koulutus ja opetusmenetelmien kehittäminen lisäävät oppilaiden onnistuneita oppimiskokemuksia ja koulumotivaatiota.

2. ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT ESIOPETUKSESSA OLEVAT LAPSET

2.1. Erityisen tuen järjestäminen

Pääsääntöisesti lapsi saa esiopetusta omassa lähiesikouluksaan. Erityisen tuen järjestämisestä vastaa kiertävä erityislastentarhanopettaja ja toteutuksesta esikoulunopettaja. Lapselle laaditaan henkilökohtainen erityisen tuen suunnitelma. Lapsella on oikeus päivähoitolain mukaisiin tukitoimiin, joita ovat lapsiryhmän pienennys tai erityisavustaja.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat lapset saavat varhennettua esiopetusta omassa päiväkotiryhmässään. Lapselle laaditaan henkilökohtainen erityisen tuen suunnitelma.

2.2. Kouluvalmiuksien arviointi esiopetusvuoden aikana

Kiertävät erityislastentarhanopettajat toteuttavat esiopetusikäisten lasten kouluvalmiusryhmätetit. Lapsi osallistuu ryhmäkokeeseen vanhempien suostumuksella esikoulunopettajien suosituksesta. Tarvittaessa perheneuvolan psykologi tekee yksilöarvion, minkä perusteella lapselle voidaan suositella koulunaloituksen lykkäämistä tai erityisopetusta. Lykkäys- ja erityisopetuspäätökset tekee opetuspäällikkö.

2.3. Koulunaloitus ja tiedonsiirto

Keväällä pidetään neuvottelu oppilashuollon, keltojen, perheneuvolan psykologien sekä puheterapeuttien kanssa erityisopetukseen siirtyvistä lapsista. Koulupaikkapäätökset tehdään tämän neuvottelun jälkeen. Keltot toimivat kokoonkutsujina.

Erityisopetukseen siirtyvien lasten osalta pidetään lapsikohtaiset kouluunsiirtopalaverit. Palaveriin osallistuvat lapsen vanhemmat, kiertävä erityislastentarhanopettaja, lastentarhanopettaja, lapsen tuleva erityisluokanopettaja sekä muut tarvittavat tahot (esim. koulupsykologi ja terapeutit).

Touko-kesäkuussa pidetään tiedonsiirtopalaveri koulupsykologin, laaja-alaisten erityisopettajien, kiertävien erityislastentarhanopettajien ja puheterapeuttien kanssa koulutulokkaista, joilla on havaittu tuen tarve ennen kouluikää. Kokoonkutsujana toimii koulupsykologi.

3. PERUSOPETUKSEN ERITYISOPETUKSEN JÄRJESTÄMISMUODOT HAMINASSA

3.1. Osa-aikainen erityisopetus

Oppilaalle, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia ja joka tarvitsee muun opetuksen yhteydessä tukea oppimisen edellytysten parantamiseksi, annetaan osa-aikaista erityisopetusta. Laaja-alaisia erityisopettajia on Haminassa viisi.

Osa-aikainen erityisopetus on oppilaille suunnattu tukitoimi. Opetusta annetaan oppilaille, joilla on yleisiä tai erityisiä oppimisvaikeuksia. Tavoitteena on auttaa oppilasta saavuttamaan asetetut oppimistavoitteet osa-aikaisen erityisopetuksen avulla. Opetuksen antajana toimii laaja-alainen erityisopettaja.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan yksilö- tai ryhmäopetuksena ja opetus voi tapahtua samanaikais- tai rinnakkaisopetuksena. Keskeinen tavoite on oppimaan oppiminen. Opetus painottuu oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja kouluvalmiuksien vahvistamiseen.

Laaja-alainen erityisopettaja osallistuu koulun oppilashuoltoryhmän toimintaan. Hän on myös mukana laatimassa HOJKS:aa ja toimii yleisopetuksen ryhmiin integroitujen erityisoppilaiden (oppilaat, joilla on osa oppiaineista yksilöllistetty) tukena.

Osa-aikaisen erityisopetuksen lisänä aineopettajamuotoisessa opetuksessa annetaan resurssiopetusta. Resurssiopetusta voi antaa aineenopettaja tai erityisopettaja.

3.2. Integraatio

Erityisopetuksen tarve on lisääntynyt viime vuosina. Pienryhmäsiirtojen ohella integraatio on tuonut uusia mahdollisuuksia oppilaiden opetuksen järjestämiseen. Integraatiolla tarkoitetaan erityisopetussiirtopäätöksen saaneen oppilaan sijoittamista yleisopetuksen ryhmään. Oppilaalla voi olla yhden tai muutaman oppiaineen kohdalla yksilöllistetty oppimäärä, joka on kirjattu HOJKS:aan. Myös yleisopetuksen oppilas voidaan tilapäisesti sijoittaa pienryhmään, jolloin integraatio toimii kaksisuuntaisesti.

Haminassa erityisopetussiirtopäätöksen saaneista on 33 % integroitu yleisopetuksen luokkiin. Integroitujen oppilaiden määrä on koko ajan kasvanut ja tuo haasteita opettajien opetustyöhön. Opettajien koulutuksessaan saama erityispedagogiikan koulutuksen niukkuus näkyy suhtautumisessa integraatioon. Integraatio koetaan jossain määrin vaikeana ja opettajat epäilevät omia taitojaan sen toteutuksessa.

Integraatiota suositellaan jos oppilaalla yksilöllistetään yhden tai useamman aineen oppimäärä. Kaikkien aineiden yksilöllistämiseksi suositellaan pienryhmää.

3.3. Pienryhmäopetus yleisopetuksen kouluissa

Tällä hetkellä kaupungissa toimii 15 pienryhmää.

Summan koulussa toimii 3 pienryhmää ja neljäs ryhmä käynnistyy lukuvuoden 2010-2011 alusta.

Aseman koulussa toimii 6 pienryhmää, joista kolme on harjaantumisopetuksen pienryhmiä.

Husulan koulussa toimii kaksi pienryhmää.

Vehkalahden ja Pappilansalmen kouluissa on molemmissa kaksi pienryhmää.

Tunne-elämän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeuksista kärsivien opetus

Oppilaat, joilla on vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, käyttäytymisen hallinnassa ja itsesäätelyssä, saavat opetusta pienryhmässä.

Ryhmäjako määräytyy ensisijaisesti ryhmän toimivuuden, oppilaiden henkilösuhteiden yms. mukaan, ei luokkatason. Ryhmien toimivuus vaihtelee kulloisestakin oppilastilanteesta ja –määrästä riippuen paljon. Ryhmissä on ajoittain sellaisiakin oppilaita, joiden opetuksen järjestäminen koulussa on mahdotonta rajujen käytöshäiriöiden, psyykkisen oireilun ym. syiden vuoksi. Tällöin opetus pyritään järjestämään muutoin (esim. reissukoulu, koulu-koti, yksityisopetus). Yhteistyö perheiden, kuntouttajien ja eri hoitotahojen kanssa sekä ryhmäkokojen pitäminen riittävän pieninä ovat keskeisiä tavoitteita pienryhmien toimivuuden kehittämisessä.

Harjaantumisopetus

Niille oppilaille, jotka eivät pysty seuraamaan peruskoulun normaalia tai yksilöllistettyä opetusta järjestetään harjaantumisopetusta. Harjaantumisopetus perustuu opetussuunnitelmaan, jossa on otettu huomioon kehitysvammaisten erityistarpeet ja oppimisen mahdollisuudet. Arviointi toteutetaan toiminta-alueittain.

Harjaantumisopetusta annetaan 6-vuotiaasta 16. ikävuoteen asti (11-vuotisen oppivelvollisuuden mukaisesti).

Lievemmin kehitysvammaisille oppilaille sovelletaan EHA1-opetussuunnitelmaa ja vaikeammin vammautuneille EHA2-opetussuunnitelmaa. EHA2-suunnitelmassa lähdetään siitä, että oppiaineet on kytketty melko tiiviisti hoidollisen vuorovaikutuksen yhteyteen. Kehitysvammaisten kouluopetuksen tavoitteena on oppilaiden jokapäiväisessä elämässään tarvitsemien taitojen kartuttaminen.

Autististen lasten opetus on tällä hetkellä järjestetty harjaantumisopetuksessa. Autistiset lapset hyötyvät erityisesti heitä varten kehitetyistä opetusmenetelmistä (esim. TEACH), joten Etelä-Kymenlaakson kuntien tulisi tehdä seutukunnallista yhteistyötä autismiopetuksen kehittämiseksi.

Yksilöllistetty opetus

Oppimäärän yksilöllistäminen tarkoittaa oppimistavoitteiden mukauttamista oppijan suoriutuskyvyn mukaiseksi. Kaikkien oppilaiden opetus tulee järjestää heidän ikä kautensa ja edellytyksensä mukaisesti. (POL 3. §) Mikäli oppilas ei tukitoimista huolimatta saavuta tai asiantuntijoiden ja vanhempien arvion mukaan tule saavuttamaan yleisopetuksen keskeisiä tavoitteita, voidaan yhden tai useamman oppiaineen oppimäärää yksilöllistää.

Oppimäärät yksilöllistetään yleisopetuksen oppimääriin verrattuna. Tästä kuten muistakin yksilöllisten oppiaineiden oppimäärien painotuksista sovitaan erikseen henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS). Oppilaille pyritään järjestämään hänen tarvitsemansa tukitoimet esimerkiksi tarvittaessa koulunkäyntiavustajapalvelut. Yksilöllistetty opetus tarkoittaa erityisopetusta oppilaille, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Yksilöllistäminen merkitään päättötodistukseen tähdellä (*).

Dysfasiaopetus

Dysfasiaopetusta annetaan lapsille, joilla on erimuotoisia ja eritasoisia kielenkehityksen häiriöitä, jotka ilmenevät puheen tuottamisen ja ymmärtämisen alueilla.

Kaikki dysfaattiset lapset eivät voi edetä isossa ryhmässä yleisopetuksen oppimäärien mukaisesti, jolloin dysfasiaopetuksen päättyessä 2. luokan lopussa arvioidaan muiden erityisopetuksen pienryhmien tarve oppilaskohtaisesti.

3.4. Yksityis-/kotiopetus ja pajakoulu

Haminan kaupungissa on annettu yksityisopetusta niille oppilaille, jotka ovat olleet esteellisiä (sairauden tai sosiaalisten syiden vuoksi) saapumaan kouluun. Näitä tapauksia on ollut muutama. Ennen yksityisopetukseen siirtymistä on pohdittu tarkasti kaikki muut opetuksen järjestämismahdollisuudet. Opetuksen antajana on ollut joko oma luokanopettaja tai erityisopettaja.

Lukuvuoden 2009-2010 kevätkaudella on tarjottu pajakoulumahdollisuutta niille oppilaille, joita uhkaa jääminen ilman päättötodistusta. Pajakoulu käynnistyi hankerahoituksella ja tarkoitus olisi saada lisärahoitusta toiminnan jatkamiselle.

4. TOISENASTEEN ERITYISOPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN

Erityisopetus lukiossa

Haminan lukiossa opiskelee noin 330 opiskelijaa. Kaikilla opiskelijoilla on sama tutkintotavoite (kurssit, oppimäärät). Yhdellekään opiskelijalle ei ole tehty HOJKSia, vaan erityisen tuen tarve on huomioitu HOPSissa (opiskelijoiden tekemät valinnaiset opinnot ja niiden käytännön toteutus).

Lukioissa ei ole erityisopettajan virkaa mutta perusopetuksen laaja-alainen erityisopettaja työskentelee lukiossa muutaman vuosiviikkotunnin resurssilla. Erityisopettaja testaa lukion kaikki ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat LUKI-testein ja testitulosten niin edellyttäessä yksilötestein.

Laaja-alaisen erityisopettajan tukea saa myös ylioppilastutkintolautakunnan vaatimiin lukiöhäiriö-lausuntoihin. Lukiolaisten oppilashuollollisiin ja erityisopetuksen tarpeisiin sekä opinto-ohjaukseen tulee panostaa resurssoinnin sekä tukitoimien organisoimisen kautta. Puuttavat psykologi- ja kuraattoripalvelut on syytä mahdollistaa myös toisen asteen opiskelijoille.

Erityisopettaja käyttää osan resurssistaan luokkatunneilla opastaen ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita opiskelutekniikassa. Erityisopettaja yhdessä aineenopettajien kanssa suunnittelee ainekohtaisia tukitoimia. Osa erityisen tuen tarpeesta hoidetaan antamalla tukiopetusta lähinnä matematiikassa, kielissä (englanti, ruotsi) sekä äidinkielessä. Motorisiin taitoihin liittyvät haitat esim. kirjoittamisessa, kuvataiteissa ja liikunnassa on hoidettu erilaisin järjestelyin kuten tietokoneenkäytön sallimisena tai avustajapalveluna.

Erityisen tuen tarpeen ilmeneminen ja suurimmat ongelmat ovat itseohjautuvuuden heikkous sekä mielenterveyden ongelmat, jotka heijastuvat elämänhallintaan ja opiskeluun. Äidinkielenään ei-suomenkielisille on laadittu suunnitelma äidinkielen kurssien suorittamiseksi osittain eriytettyinä.

Lisäksi oppilaille saattaa olla motivaatio-ongelmia vaikean aiheen ja siinä epäonnistumisen pelon/epäonnistumisen vuoksi. Oppilas on ehkä aiemmin ollut pienryhmässä eikä kykene heti toimimaan uudessa, isossa ryhmässä (huono itseohjautuvuus, sosiaalisten

taitojen kankeutta). Myös suorittamattomat kurssit hidastavat opintojen etenemistä ja valmistumista.

5. OPINTO-OHJAUS

Opinto-ohjaus perustuu perusopetuslakiin (POL 11§ ja 30 §), lukiolakiin (LL 7§) sekä opetussuunnitelmiin.

Erityisohjaustarpeet

Perusopetuksen yleisopetuksessa sekä myöskin lukiossa on kasvava määrä oppilaita tai opiskelijoita, joiden elämäntilanne, opiskelun suunnittelu tai opinnoista selviäminen vaativat lisääntyvää henkilökohtaista ohjausta. Oppilashuollon tarve on lisääntynyt.

Ohjaustarvetta lukiossa lisäävät nykyisestä mm. opintojen tai kurssien keskeytykset, aiheettomat poissaolot kurseilta, suorittamattomat kurssit, jolloin opiskelija ei saa päättö- eikä ylioppilastodistusta. Myös motivaatio-ongelmat ja heikon koulumenestyksen aiheuttamat ongelmat, tehtävien tekemättä jättäminen sekä häiriökäyttäytyminen ovat lisääntyneet. Usein taustalla on riittämätön osaamistaso, joka ilmenee perusopetuksen päättötodistuksen alhaisena keskiarvona. Olisikin vakavasti syytä harkita keskiarvorajan käyttöön- ottoa, jolloin tulevien opiskelijoiden menestymismahdollisuudet paranisivat. Oppilaan tai opiskelijan henkilökohtaiset ongelmat lisäävät osaltaan erityisohjaustarvetta. Tällaisia ongelmia ovat mm. mielenterveysongelmat, sosiaaliset ongelmat, päihteet, maahanmuuttajien kielelliset vaikeudet ja kulttuuriset erot.

Opiskelijan terveydelliset rajoitukset lisäävät ohjaustarvetta selvästi.

Oppilasennusteen (2011 – 2016) pohjalta ohjattavat oppilasmäärät vaihtelevat 7-9-luokilla 320 ja 380 oppilaan välillä. Haminan lukion opiskelijamäärä on lukuvuonna 2010 – 11 noin 330 opiskelijaa. Lukio-opintoja suorittaa lisäksi noin 50 EKAMI:n (Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto) opiskelijaa (=”ammattilukio”). Heidän opinto-ohjauksensa hoitaa EKAMI, joka on näiden opiskelijoiden pääkoulu.

Vuonna 2002 Suomessa oli perusopetuksen vuosiluokilla 7. – 9. keskimäärin 245 oppilasta, lukioissa keskimäärin 288 opinto-ohjaajaa kohti (*Numminen, U.*, Opinto-ohjauksen tila 2002).

Eduskunnan sivistysvaliokunta on mietinnössään (6/2002 vp) todennut, että tavoitteena tulee olla yksi pääasiallisesti opinto-ohjauksesta vastaava opettaja enintään 250 oppilasta tai opiskelijaa kohti. (Valtioneuvoston selonteko uusien koululakien vaikutuksista ja laeissa asetettujen tavoitteiden toteutumisesta).

Työministeriön Kouluyhteistyöryhmän muistiossa vuodelta 2001 on todettu, että oppilaanohjauksen mitoitus tulisi rakentaa siten, että yhtä opinto-ohjaajaa kohti olisi korkeintaan 200 oppilasta. (Työ- ja opetushallinnon yhteistyö nuorten työvoimapalvelujen ja oppilaanohjauksen alalla.)

Ohjattavat oppilas/opiskelijamäärät ovat selvästi suuremmat kuin valtakunnan keskiarvo ja eivät vastaa eduskunnan sivistysvaliokunnan esittämiä tavoitteita.

Lukuvuonna 2010 – 11 Haminan koulujen opinto-ohjaus on järjestetty siten, että Vehkalahden koulussa on yksi päätoiminen opinto-ohjaaja, osa ohjausvastuusta on annettu tuntiopettajalle.

Pappilansalmen koulussa on yksi päätoiminen opinto-ohjaaja, osa ohjausvastuusta on annettu tuntiopettajalle sekä Haminan lukiossa yksi päätoiminen opinto-ohjaaja. Näillä järjestelyillä kaikki oppilaat/opiskelijat eivät voi saada riittävästi tarvitsemaansa ohjausta opintojensa ja ratkaisujensa tueksi.

Hamina kaupunkiin tulee saada lisää päteviä opinto-ohjaajia, siten että eduskunnan sivistysvaliokunnan tavoite toteutuu. Vehkalahden kouluun ja Pappilansalmen kouluun tarvitaan kumpaankin 1½ opinto-ohjaajaa. Osa ohjausvastuusta voidaan antaa tuntiopettajalle. Tavoitteena on koko ohjaus-henkilöstön pätevytyminen. Opinto-ohjaus voidaan liittää avoimiksi julistettaviin virkoihin.

Haminan lukioon tarvitaan 1½ opinto-ohjaaja etenkin, jos opetusministerin kaavailut lukio-opintojen ja ylioppilaskirjoitusten merkityksen kasvamisesta jatko-opintoihin pääsemiseksi toteutuvat.

6. MAAHANMUUTTAJAOPETUS

6.1. Perusopetuksen valmistava opetus

Tehostetun kielen oppimisen luokka on tarkoitettu maahanmuuttajaoppilaille, joiden suomen kielen taito ei ole riittävä yleisopetukseen osallistumiseen. Tehostettua suomen kielen opetusta annetaan valmistavassa luokassa (VALU) 1.-9. –luokan oppilaille, jotka ovat olleet Suomessa enintään kolme vuotta. VALU- luokassa opiskellaan kaikkia peruskoulun oppiaineita suomen kielellä. Oppilas on tehostetun kielen opetuksen luokassa yleensä yhden lukuvuoden ja siirtyy suomen kielen perustaidot opittuaan omaan lähikouluunsa.

Haminan tehostetun kielen oppimisen luokka on Vehkalahden yhtenäiskoulussa. VALU- luokassa on yhdeksän oppilasta lukuvuonna 09-10. Opettajan lisäksi luokassa toimii kaksi koulunkäynninohjaajaa.

Tavoitteena on, että suomen kielen taitojen kehittyessä oppilas integroidaan yleisopetukseen eri oppiaineissa, ensimmäiseksi ja mahdollisimman varhain taito- ja taideaineissa.

6.2. Yleisopetuksen luokassa opiskelevat maahanmuuttajaoppilaat

Lukuvuoden alussa luokanopettaja/luokanvalvoja, äidinkielenopettaja sekä S2-opettaja selvittävät oppilaan suomen kielen taitotason. Kullekin oppilaalle laaditaan henkilökohtainen oppimissuunnitelma (HOPS), joka päivitetään sovituin välein. Päivityksestä vastaa luokanopettaja/luokanvalvoja. Yläkoulussa tulee olla S2-opettaja. S2 opetus on taattava yleisenä tukena kaikille maahanmuuttajaoppilaille.

7. OPPILASHUOLTO

Oppilashuollon keskeinen tehtävä on oppimisen mahdollistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä. Tavoitteena on oppimis- sekä muiden koulunkäyntivaikeuksien ehkäiseminen, tunnistaminen ja poistaminen mahdollisimman varhain. Oppilashuollolla on keskeinen rooli erilaisten opetusjärjestelyjen suunnittelussa sekä tehostetun tuen ja erityisopetussiirtojen valmistelussa ja seurannassa. Oppilashuolto on koko koulun asia, ei pelkästään oppilashuollon työntekijöiden, koulupsykologin, kuraattorin, terveydenhoitajan ja lääkärin. Oppilashuoltohenkilöstö toimii kiinteässä yhteistyössä opettajien, erityisopettajien ja huoltajien kanssa. Koulunkäynninohjaajien tarpeen arviointi on oppilashuollon ja opettajien yhteistyötä. Oppilashuolto toimii välittäjänä kodin ja koulun ristiriitatilanteissa sekä vastaa osaltaan koulujen kriisityöstä. Koulupsykologin ja kuraattorin asiantuntemusta käytetään myös konsultaatio- ja kehittämistoimintaan.

Haminan peruskouluissa kokoontuvat moniammatilliset oppilashuoltoryhmät säännöllisin väliajoin ja tarvittaessa. Koulun oppilashuoltoryhmään kuuluvat yleensä rehtori, koulukuraattori, koulupsykologi, terveydenhoitaja, erityisopettaja ja opinto-ohjaaja. Tarvittaessa työryhmään voivat osallistua oppilaan huoltajat, oppilasta opettavat opettajat ja muut asiantuntijat. Lukiossa oppilashuoltoryhmän muodostavat rehtori, opinto-ohjaaja, laaja-alainen erityisopettaja ja terveydenhoitaja. Lukion terveydenhoitaja tarjoaa perusterveydenhuoltopalveluja. On välttämätöntä säilyttää opiskelijahuoltotyötä tekevän terveydenhoitajan antamat palvelut vähintään nykytasolla. Koska lukiossa ei tällä hetkellä ole käytettävissä koulupsykologi- ja kuraattoripalveluita, aiheuttaa se kuormitusta terveydenhoitajan työhön. Tavoitteena on kokoaikainen terveydenhoitaja lukiossa.

Perusopetuslakiin tuleva muutos erityisopetuksen osalta tulee korostamaan entisestään oppilashuoltoryhmän moniammatillisen työotteen merkitystä oppilaiden tarvitseman yleisen, tehostetun sekä erityisen tuen tarpeen arvioinnissa ja järjestämisessä. Tehostetun tuen edellyttämä henkilökohtainen oppimissuunnitelma ja erityisen tuen edellyttämä pedagoginen selvitys pohjautuvat oppilashuoltoryhmän työskentelyyn.

Koulujen ja oppilashuoltohenkilöstön tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat mm. terveydenhuolto, erityislastentarhanopettajat, puheterapeutit, toimintaterapeutit, perheneuvola, lastenneurologian, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian poliklinikat, sosiaalitoimi ja perhetyö, nuorisotoimi, seurakunta, poliisi ja järjestöt.

7.1. Koulupsykologi ja -kuraattoritoiminta

Oppilashuoltotyössä ennaltaehkäisevän työn osuutta tulisi korostaa nykyistä enemmän, työstä on tullut pääosin korjaavaa. Varhaiseen puuttumiseen ja yhteisölliseen vaikuttamiseen ei ole riittäviä resursseja ja mahdollisuuksia. Tänä päivänä pitkäjänteinen ja tuloksetlinen oppilashuoltotyö edellyttää yhtä koulukuraattoria 500 oppilasta tai 2-3 koulua kohden. Koulupsykologin tarve on vähintään yksi psykologi 3-4 kouluyksikköä varten, joissa on yhteensä enintään 700-1000 oppilasta. Haminassa peruskoulujen oppilasmäärä on n.2100 ja kouluja on 14, joista yksi on yhtenäiskoulu ja yksi yläkoulu. Haminassa perusopetuksen palveluksessa on yksi koulupsykologi ja kaksi koulukuraattoria, lukiossa ei tällä hetkellä ole psykologi- tai kuraattoripalveluita lainkaan.

Koulupsykologin työssä painottuvat oppimisvaikeuksiin ja erityisopetussiirtoihin liittyvät tutkimukset ja tarvittavien tukitoimien suunnittelu. Esikoulusta kouluun siirtymisen nivelvaiheessa sekä luokkamuotoisesta opetuksesta aineopettajamuotoiseen opetukseen siirtäessä koulupsykologi osallistuu lasten tarvitsemien tukitoimien ja opetusjärjestelyjen suunnitteluun keskeisesti. Perusopetuslakiin tuleva muutos erityisopetuksesta tulee muuttamaan käytäntöjä siten, että erityisen tuen päätös edellyttää pedagogista selvitystä, ei enää välttämättä asiantuntijalausuntoa. Lapsilla on kuitenkin subjektiivinen oikeus mm. oppimisvaikeuksien tutkimiseen ja arviointiin, joten oppilashuoltotyöryhmän toiminnassa korostuu koulupsykologin asiantuntemuksen käyttö osana oppimissuunnitelmien ja pedagogisten selvitysten tekoa.

Koulukuraattorien työssä painottuvat oppilaiden sosiaalisten ongelmien, koulunkäyntivaikeuksien ja erilaisten ristiriitatilanteiden selvittely. Koulukuraattori toimii myös asiantuntijana sosiaalisin perustein tehtävissä erityisopetussiirroissa. Koulunkäynnin nivelvaiheista luokkamuotoisesta aineopettajamuotoiseen opetukseen sekä perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen siirtymiset ovat keskeisiä kuraattorin työssä. Koulukuraattorin tehtäviin kuuluu myös oppilaiden osallisuuden lisääminen (mm. tukioppilastoiminnan kehittäminen). Konsultatiivisen työotteen merkitys oppilashuoltotyössä on kasvanut merkittävästi ja tulee kasvamaan entisestään perusopetuslain muuttuessa. Monipuolisen ja laaja-alaisen asiantuntijaroolin hallinta on keskeistä koulupsykologin ja kuraattorin työssä.

8. Toimenpide-ehdotukset, resurssit ja niiden kohdentaminen 2011-17

Oppilaan oppiminen, kasvu ja kehitys tapahtuvat oppilaan, opettajan, kouluyhteisön, perheen ja muun sosiaalisen yhteisön laajemmassa vuorovaikutuksessa. Oppimis- ja koulunkäyntivaikeuksien ehkäisemisessä, lieventämisessä ja kuntouttamisessa on huomioitava tämä laajempi kehys, ei pelkästään oppilaan ominaisuudet tai vaikeudet.

Koulua kehitettäessä on tärkeää huomioida itse järjestelmään liittyvät asiat, jotka voivat vaikeuttaa tai edistää oppilaan edun mukaisen oppimisympäristön luomista. Oppilaita koskevat päätökset vaikuttavat heidän elämäänsä vuosiksi eteenpäin. Koululaitoksen toiminnan tulee olla pitkäjänteistä ja suunnitelmallista.

Toimenpide-ehdotuksia:

- riittävän tuntikehyksen turvaaminen
- oppilashuollon, erityisopetuksen ja koulunkäynninohjaajien palvelujen järjestäminen kokonaisuutena
- voimavarojen turvaaminen niin, että työn painopistettä voidaan siirtää voimakkaammin yhteisölliseen ja ennaltaehkäisevään suuntaan sekä vastata perusopetuslain muutoksen tuomiin haasteisiin lain tarkoittamassa riittävän varhaisen tuen hengessä
- joustavat opetusjärjestelyt
- samanaikaisopetus luokissa
- resurssiopetuksen kehittäminen yleisopetuksen tukena
- luokanvalvojan/ryhmänohjaajan roolin vahvistaminen
- opettajien ja oppilashuollon riittävän työnohjauksen turvaaminen
- opettajien riittävän koulutuksen ja konsultaatiotuen varmistaminen perusopetuslain muutoksiin valmistauduttaessa

- oppilashuollolle, opettajille ja koulunkäynninohjaajille yhteistä koulutusta erilaisen oppijan kohtaamisessa yhteisen viitekehyksen ja kielen kehittymiseksi
- hyvään oppimiseen ja oppimisvaikeuksiin liittyvän tiedon parempi hyödyntäminen opetuksessa ja opetusjärjestelyissä
- maahanmuuttajaopetuksen edelleen kehittäminen (S2 OPS, useampi luokka-aste valussa)
- syrjäytymisriskissä olevien oppilaiden opiskelun joustava järjestäminen eri luokka-asteilla (mm. pajakoulu)
- kodin ja koulun yhteistyön vahvistaminen edelleen
- aikuisten läsnäolon ja lasten kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen lisääminen mm. välitunneilla ja siirtymätilanteissa osana koulukiusaamisen ehkäisyä
- lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen

Toimenpide-ehdotukset sisältävät kehittämisideoita, joita voidaan viedä eteenpäin nykyisiä toimintatapoja kehittämällä sekä sellaisia suunnitelmia, jotka edellyttävät myös taloudellista lisäresurssia. Seuraavassa taulukossa on koottuna pääkehittämiskohteet:

KEHITYSKOHDE	TAVOITE	KEINOT/MENETELMÄT	AJANKOHTA
Maahanmuuttajien valmentava opetus	Keskittää maahanmuuttajien opetus samaan yksikköön ja saada kaksi ryhmää (alakouluikäisille ja yläkouluikäisille oma ryhmä)	Maahanmuuttajaopettajan viran perustaminen (perusopetukseen valmistavan luokan toiminta käynnistyi 2009)	2011
	Kehittää yhteistyötä maahanmuuttajaopetuksen ja yleisopetuksen kanssa		
	Nivelvaiheen tiedonkulun edistäminen		
Erityisopetusjärjestelyt	Pätevät opettajat	Virkajärjestelyt ja omaehtoisen koulutuksen tukeminen, virat auki	2012
	Laaja-alaisen erityisopetuksen lisääminen, luki- ja puhevaikeuksien sekä matematiikan oppimisvaikeuksien varhainen puuttuminen	Virkajärjestelyt ja omaehtoisen koulutuksen tukeminen	Jatkuva
	Tehostetun tuen var-	Uusia virkoja	

	mistaminen		
	Kasvavaan pienryhmätarpeeseen vastaaminen ja jaksottaisen erityisopetuksen tarjoaminen (resurssiopetus)	Joustavat opetusjärjestelyt, opetuksen uudelleen järjestelyt, riittävän tuntikehyksen turvaaminen (resurssiopettajavirkojen perustaminen)	2011- 2012
	Yleisopetukseen integroitujen erityisoppilaiden tukeminen	Opettajien koulutus ja konsultaation kehittäminen, riittävän tuntikehyksen turvaaminen, joustavat opetusjärjestelyt	2011
	Kymppiluokka	Yhteistyö Jamilahden kansanopiston kanssa	2011
Opinto-ohjaus/ Oppilaan ohjaus	Opinto-ohjauksen turvaaminen kaikille yläkoulun ja lukion oppilaille/opinto-ohjaaja enintään 250 oppilasta tai opiskelijaa kohden, syrjäytymisen ehkäiseminen	Virkajärjestelyt ja kahden opetettavan aineen (opo +muu) virkojen perustaminen ja täyttämisen (lukio)	2011 - 2014
	Vehkalahtien koulu 1,5 opinto-ohjaajaa Pappilansalmen koulu 1,5 opinto-ohjaajaa Haminan lukio 1,5 opinto-ohjaajaa		
Oppilashuolto	Jokaisen oppilaan oppimisen mahdollistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen, varhainen puuttuminen oppimisvaikeuksiin, sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien ennaltaehkäisy (suositus 750-1000 oppilasta/psykologi ja 500-800	Kahden koulupsykologin viran perustaminen (toinen yhteiseksi lukion kanssa)	2011
		Koulukuraattorin viran perustaminen	2013

Muut toimenpiteet	oppilasta / kuraattori)		
	Koulupsykologin ja kuraattorin palvelut myös lukioon	Psykiatrisen sairaanhoidajan toimen perustaminen lukioon, mikäli koulupsykologin virkaa ei saada	2012
	Yleisopetuksen ryhmäkokojen pienentäminen vastaamaan uusien opetussuunnitelmien ja integraation vaatimuksia	Tuntikehyksen lisääminen	2010
	Tukiopetus	Tuntikehyksen lisääminen	2010
	Pätevien koulunkäynninohjaajien riittävä määrä	Oppisopimuskoulutuksen ja harjoittelijatoiminnan kehittäminen, työllisyys määrärahojen turvaaminen	Jatkuva
	Kouluihin kouluisännät/emännät		
Nivelkohtien tiedonkulun parantaminen	Yhteistyö erityislastentarhanopettajien, koulujen, erityisopettajien ja oppilashuollon kanssa, peruskoulutuksen, toisen asteen ja työvoimahallinnon yhteistyön lisääminen		